

LV

LV

LV

EIROPAS KOPIENU KOMISIJA

Briselē, 3.7.2008
COM(2008) 425 galīgā redakcija

**KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS
EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI**

**Uzlabot prasmes 21. gadsimtam.
Programma Eiropas sadarbībai skolu jomā**

{SEC(2008) 2177}

SATURS

1.	Ievads	3
	Sagatavot jauniešus 21. gadsimtam.....	3
	Paziņojuma mērķis	4
2.	Uzmanības centrā prasmes	5
	Pamatprasmju nodrošināšana	5
	Lasītprasme, rakstītprasme un rēķinātprasme	6
	Individualizēta pieeja mācībām.....	6
	Mācību rezultātu novērtēšana.....	6
3.	Kvalitatīvas mācības katram skolēnam.....	7
	Uzlabot agrīnas mācīšanās iespējas.....	7
	Veicināt vienlīdzību sistēmā	8
	Priekšlaicīga mācību pārtraukšana	9
	Īpašas izglītības vajadzības	10
	Skolu attīstība	10
4.	Skolotāji un skolas darbinieki	11
	Skolotāju prasmes un kvalifikācija	11
	Līderība skolā.....	11
5.	Nobeigums	12

KOMISIJAS PAZIŅOJUMS EIROPAS PARLAMENTAM, PADOMEI, EIROPAS EKONOMIKAS UN SOCIĀLO LIETU KOMITEJAI UN REĢIONU KOMITEJAI

Uzlabot prasmes 21. gadsimtam. Programma Eiropas sadarbībai skolu jomā

1. IEVADS

Sagatavot jauniešus 21. gadsimtam

1.1. Ekonomikas un sociālās pārmaiņas Eiropas Savienībā paver jaunas iespējas un liek risināt jaunas problēmas. Lai globalizētā ekonomikā un aizvien daudzveidīgākā sabiedrībā gūtu panākumus, jauniešiem jāapgūst daudz vairāk prasmju nekā agrāk. Daudziem būs jāstrādā tādās darba vietās, kādu pašlaik vēl nav. Daudziem būs jāliek lietā izkoptākas valodu, starpkultūru saskarsmes un uzņēmējdarbības spējas. Tehnoloģija turpinās pārvērst pasauli tik ļoti, ka nespējam pat iztēloties. Būs strauji jāpielāgojas tādu problēmu risināšanai kā klimata pārmaiņas. Pasaulei kļūstot aizvien sarežģītākai, radošums un spēja turpināt mācības un ieviest jauninājumus būs tikpat svarīgi (vai pat vēl svarīgāki) kā konkrētās jomās gūtas zināšanas, kas var novecot. Mūžizglītībai jākļūst par normu.

1.2. Eiropadome vairākkārt uzsvērusi, ka izglītībai un apmācībai ir izšķirīgi svarīga loma Eiropas Savienības nākotnes izaugsmē, ilgtermiņa konkurētspējā un sociālajā kohēzijā. Lai to sasniegtu, Eiropas pilsoņiem ir ļoti svarīgi pilnībā izkopt inovāciju un jaunrades potenciālu. Zināšanu trijstūra (pētniecība-inovācijas-izglītība) izglītības elements jānostiprina jau mazotnē, proti, skolā. Prasmes un mācīšanās ieradumi, ko cilvēks iegūst skolā, ir svarīgi, lai izkoptu jaunas iemaņas, kas vēlāk dzīvē noderēs jaunās darbavietās.

1.3. Komisija ir norādījusi¹, ka, ņemot vērā 21. gadsimta problēmas, labklājību vislabāk sasniegt ar jaunu pieeju, kuras pamatā *solidaritātes*, sociālās kohēzijas un ilgtspējas kontekstā ir pienācīgu pašizaugsmes *iespēju, pieejamas izglītības*, nodarbinātības, veselības aprūpes un sociālās aizsardzības nodrošināšana pilsoņiem. Šajā situācijā Komisija ir noteikusi, ka viena no galvenajām prioritātēm ir ieguldījumi jaunatnē.

1.4. Padome secināja², ka Eiropas izaugsme un labklājība ir atkarīga no visu jauniešu aktīvas līdzdalības. Panākot, lai bērni gūtu obligāto izglītību, tiek tieši ietekmēta viņu sociālā līdzdalība, tālākizglītība vai apmācība un alga. Tomēr kvalitatīva skolas izglītība ne vienmēr ir pieejama, tādējādi izglītības sistēmām bieži raksturīga sociālekonomiska nevienlīdzība.

1.5. Izglītības ministri ir apņēmušies uzlabot izglītības sistēmu kvalitāti un panākt lielāku vienlīdzību³. Padome 2010. gadam ir pieņēmusi trīs kritērijus, kas tieši saistīti ar skolas izglītību (priekšlaicīga mācību pārtraukšana, lasītprasme un vidējās izglītības iegūšana). Tomēr rezultāti nav pietiekami. Tādēļ Eiropadome rosināja dalībvalstis panākt, lai būtu

¹ COM(2007) 726 galīgā redakcija

² OV 2007/C 282/12, 24.11.2007.

³ OV 2006/C 298/03, 8.12.2006.

ievērojami mazāk jauniešu, kas neprot pienācīgi lasīt un kas priekšlaikus pārtrauc mācības, un uzlabot to skolēnu sekmes, kuri nāk no migrantu vai citādas nelabvēlīgas vides⁴.

1.6. Ik gadus pārskatot valstu Lisabonas reformu programmas, Komisija ir ieteikusi vairākām dalībvalstīm uzlabot konkrētus aspektus to skolas izglītības sistēmās.

Paziņojuma mērķis

1.7. Uzdevums, kas veicams Eiropas Savienībai, ir stiprināt sociālo solidaritāti un stiprināt skolu sistēmu reformu, lai *ikviens* jauniešs varētu pilnībā īstenot savu potenciālu, jo viņam būtu pieejamāka izglītība un vairāk iespēju aktīvi līdzdarboties jaunajā zināšanu ekonomikā.

1.8. Par izglītības un apmācības organizāciju un saturu atbild dalībvalstis. Eiropas atšķirīgās skolu sistēmas, kuras sakņojas kopīgās vērtībās, ir bagātīga inovatīvas un izcilas prakses krātuve. Mums prasmīgāk jāliek lietā šī daudzveidība.

1.9. Lielākajā daļā dalībvalstu ir izstrādātas mūžizglītības stratēģijas, kurās galvenā uzmanība veltīta skolas izglītībai⁵. Dalībvalstis intensīvāk strādā ar skolu politikas jautājumiem. Eiropas Savienības uzdevums ir tās atbalstīt, atvieglējot informācijas un labas prakses apmaiņu. Šīs sadarbības pamatā ir 20 gadu pieredze, kas gūta, īstenojot Mūžizglītības programmu un programmas pirms tās. Saistībā ar šo pastāvīgo kopīgo darbu Komisija 2007. gadā rīkoja dokumenta “Skolas 21. gadsimtam”⁶ sabiedrisko apspriešanu.

1.10. Kā liecina ieteikums par skolas izglītības kvalitātes novērtēšanu⁷, ieteikums par pamatprasmēm⁸, Padomes secinājumi par efektivitāti un vienlīdzīgumu izglītībā un apmācībā⁹ un Padomes secinājumi par skolotāju izglītības kvalitātes uzlabošanu¹⁰ dalībvalstis aizvien vairāk atzīst, cik auglīgi ir sadarboties, risinot kopīgus uzdevumus.

1.11. Ņemot vērā, ka daudzi uzdevumi, kas veicami skolu sistēmām, ir kopīgi un ka šie jautājumi ir no svara Eiropas Savienības sociālās ekonomikas nākotnei, Komisija uzskata, ka, skolas izglītībai Lisabonas procesa nākamajā posmā jābūt vienai no galvenajām prioritātēm.

1.12. Tādējādi, pamatojoties uz atbildēm, ko Komisija saņēma 2007. gada sabiedriskajā apspriešanā, neseno darbu, ko veica dalībvalstu eksperti līdzinieku izglītības grupās¹¹, jaunākajiem pasaules statistikas datiem un pētījumiem, šajā paziņojumā ierosināta programma, kā stiprināt Eiropas sadarbību skolu jomā¹², izvirzot lielākos uzdevumus, kas veicami izglītības sistēmās un ko vislabāk izdarīt, šādi sadarbojoties. Tos iedala trīs jomās:

⁴ Eiropadomes 2008. gada marta secinājumi, 15. punkts.

⁵ COM(2007) 703 galīgā redakcija, 2.1. punkts.

⁶ SEC (2007) 1009. Atbildes analizētas atsevišķā ziņojumā, kas pieejams http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/consult/index_en.html, tās ir apkopotas Komisijas dienestu darba dokumentā.

⁷ 2001/166/EK; OV L 60, 1.3.2001.

⁸ 2006/962/EK; OV L 394/10, 30.12.2006.

⁹ OV C 298/03, 8.12.2006.

¹⁰ OV C 300/07, 12.12.2007.

¹¹ Par pamatprasmēm un mācību programmas reformu; par skolotājiem un apmācības vadītājiem; par izglītības pieejamību un sociālo integrāciju; par matemātiku, zinātņi un tehnoloģiju.

¹² Termins “skola” šajā dokumentā attiecas uz sākumskolas, pamatizglītības un vidējās izglītības iestādēm, kā arī profesionālās izglītības un pirmsskolas iestādēm. Šajā dokumentā aplūkoti jautājumi

- uzmanības centrā prasmes;
- kvalitatīvas mācības katram skolēnam;
- skolotāji un skolas darbinieki.

2. UZMANĪBAS CENTRĀ PRASMES

Pamatprasmju nodrošināšana

2.1. Padome ir uzsvērusi nepieciešamību gādāt, lai cilvēki iegūtu “jaunas iemaņas jaunām darba vietām” un uzlabotu iemaņas kopumā, nodrošinot “kvalitatīvāku un pat izcilāku primāru, kā arī nepārtrauktu izglītību un mācības, lai uzturētu un nostiprinātu jauninājumu iespējas un pētniecības izmantojumu, ko prasa uzlabota konkurētspēja, izaugsme un nodarbinātība”¹³.

2.2. Skolu mācību programmām raksturīga tendence palīdzēt skolēniem apgūt zināšanas un iemaņas un iegūt attieksmi, lai varētu tās izmantot reālās dzīves situācijās. Eiropas pamatprasmju sistēmā¹⁴ raksturotas zināšanas, iemaņas un attieksme, kas nepieciešamas, lai gūtu panākumus zināšanu sabiedrībā. Tas ir pamats saskaņotai pieejai prasmju izkopšanā skolā un profesionālajā apmācībā.

2.3. Lai apgūtu prasmes, tiem, kas mācās, no mazotnes jāmācās mācīties, kritiski novērtējot savus mācību mērķus, mācoties ievērot pašdisciplīnu, strādājot kā patstāvīgi, tā sadarbībā, vajadzības gadījumā meklējot informāciju un atbalstu un izmantojot jaunās tehnoloģijas pavērtās iespējas.

2.4. Atbildes, kas apspriešanā saņemtas no skolām, liecina, ka nepieciešama elastīgāka mācību vide, kas palīdzētu skolēniem izkopt dažādas prasmes, vienlaikus nodrošinot arī pamatiemaņas. Ierosinātās pieejas paredzēja jaunu pedagoģiju, starpdisciplīnu pieejas, kas papildinātu atsevišķu priekšmetu mācīšanu, un skolēnu lielāku iesaistīšanos pašu mācību plānošanā.

2.5. Reformējot mācību programmas, lai uzlabotu prasmes, vajadzīga holistiska pieeja, mācības jāorganizē gan katrā priekšmetā, gan to savstarpējā sakarā, jāiemāca konkrētas prasmes, jāizglīto jaunie skolotāji, vajadzīgas didaktiskās pieejas un vitāli svarīgi ir pilnībā iesaistīt skolotājus, skolēnus un pārējās ieinteresētās personas. Līdzīga kārtā skolām jāveicina skolēnu un darbinieku veselība, labklājība un aktīvs pilsoniskums (arī Eiropas kontekstā). Dažādu prasmju apguvi, tostarp izglītību uzņēmējdarbībā¹⁵ un valodu prasmes, var stiprināt skolas vidē, kur darbiniekus un skolēnus rosina būt inovatīviem un radošiem.

lielā mērā attiecas arī uz sākotnējo profesionālo izglītību, un tie jāņem vērā nākotnē darbā, kas saistīts ar Kopenhāgenas procesu.

¹³ OV 2007/C 290/01, 4.12.2007.

¹⁴ Ieteikums 2006/962/EK.

¹⁵ Sk. Komisijas paziņojumu “Izmantojot izglītību un mācības, stimulēt uzņēmējdarbības garu”. COM(2006) 33 galīgā redakcija.

Lasītprasme, rakstītprasme un rēķinātprasme

2.6. Lasītprasme, rakstītprasme un rēķinātprasme ir pašas svarīgākās pamatprasmes. Tās ir tālākizglītības pamats, bet Eiropas Savienības rādītāji šajā jomā pasliktinās. ES mērķkritērijs ir līdz 2010. gadam samazināt līdz 17 % to piecpadsmitgadnieku skaitu, kuri slikti prot lasīt. Tomēr faktiski šis rādītājs no 21,3 % 2000. gadā palielinājies līdz 24,1 % 2006. gadā. Turklāt pienācīgi lasīt neprot gandrīz divreiz vairāk zēnu nekā meiteņu: 17,6 % no 15 gadus vecajām meitenēm un 30,4 % no 15 gadus vecajiem zēniem. Lasītprasmes pasliktināšanās steidzami jāvērs pretējā virzienā. Pašlaik tas ir viens no galvenajiem Eiropas skolu uzdevumiem.

2.7. Lasītprasme ir atkarīga no dažādiem faktoriem: ģimenes lasīšanas kultūras, valodas ģimenē, metodikas izvēles ģimenē un skolā un ietekmes, ko atstāj multivides kultūra, kuras pamatā ir attēli. Laba politikas prakse ietver ģimenes lasītprasmes un rakstītprasmes politiku; speciālistu atbalstu jau pirmskolas periodā un turpmāk; valsts lasītprasmes un rakstītprasmes stratēģijas un mērķus; lasītprasmes un rakstītprasmes uzlabošanu (bibliotēkas, izdales materiāli).

2.8. Lai pilnvērtīgi dzīvotu zināšanu sabiedrībā un varētu konkurēt modernā ekonomikā, ļoti svarīga ir prasme rēķināt, svarīgi ir iegūt prasmes matemātikā un digitālajā jomā un saprast zinātnes atziņas. Izšķirīga ir bērnu pirmā pieredze, bet skolēni pārāk bieži baidās no matemātikas un dažkārt plāno savas mācības tā, lai varētu iztikt bez šā priekšmeta. Izmantojot citādus mācīšanas paņēmienus, attieksmi var labot, var sasniegt labāku līmeni un pavērt jaunas mācīšanās iespējas¹⁶.

Individualizēta pieeja mācībām

2.9. Ikvienam, kurš mācās, ir citādas vajadzības. Ikvienā klasē mācās atšķirīgi skolēni: dzimuma, sociālās un ekonomiskās piederības ziņā, spēju un nespējas ziņā, atšķiras to dzimtā valoda un mācīšanās stils. Uzlabot prasmes nozīmē mācīt skolēnus, individualizējot pieeju.

2.10. Labāk pielāgojot mācīšanas paņēmienus katra bērna vajadzībām, var palielināt skolēnu interesi un iesaistīšanos mācību darbā, nodrošināt labākus rezultātus, bet ieguvējiem vienādā mērā jābūt visiem skolēniem.

2.11. Panākt, lai mazāk būtu skolēnu, kas priekšlaikus pārtrauc mācības, galvenokārt var, skolā agrīni nosakot individuālās grūtības un izmantojot visaptverošas preventīvas stratēģijas. Lai efektīvi strādātu atšķirīgās klasēs, skolotājiem nepieciešama īpaša apmācība. Izmantojot elastīgākus izglītības un apmācības modeļus, var atvieglot skolas pabeigšanu un nodrošināt, lai visi skolēni būtu gatavi mūžizglītbai.

Mācību rezultātu novērtēšana

2.12. Pētījumi liecina, ka plānot konkrētu novērtējumu mācību veicināšanai ir viens no ietekmīgākajiem līdzekļiem, kā uzlabot jo īpaši to skolēnu līmeni, kuru sekmes nav labas, un kā dot iespēju mūžizglītoties. Tomēr pārāk bieži novērtēšanu izmanto tikai atzīmes pēc, nevis lai palīdzētu skolēniem gūt uzlabojumus; kontroldarbos ne vienmēr novērtē skolēnu prasmes, bet tikai to, ko viņi atceras.

¹⁶ Septītās ES pamatprogrammas mērķis ir atbalstīt izglītību zinātnē un matemātikā; tiek akcentēti ar izpēti un problēmām pamatoti paņēmieni skolās un apmaiņa ar labu praksi.

2.13. Lai uzlabotu prasmes, vairāk jālieto veidojošs¹⁷ novērtējums, agrīni identificējot un risinot problēmas, un jāizstrādā sarežģītāki paņēmieni kopvērtējumam¹⁸, kura pamatā būtu saskaņoti mācību rezultātu standarti. Skolotāji, vērtējot skolēnus un šo jautājumu risināšanai nepieciešamo apmācību, ir visnotaļ autonomi.

Lai palīdzētu dalībvalstīm īstenot ieteikumus par pamatprasmēm mūžizglītībai, Komisija ierosina nākotnē sadarboties lielākoties:

- **izstrādājot rīcības plānus lasītprasmes un rēķinātprasmes uzlabošanai, izmantojot arī mērķu izvirzīšanu;**
- **nostiprinot transversālās prasmes un prasmes atsevišķos priekšmetos, jo īpaši mācīšanos mācīties, un**
- **pieņemot visaptverošu pieeju prasmju izkopšanai, kura aptveru mācību programmas, mācību materiālus, skolotāju apmācību, individualizētu mācīšanos un novērtēšanas paņēmienus.**

3. KVALITĀTĪVAS MĀCĪBAS KATRAM SKOLĒNAM

3.1. Nodrošināt jauniešiem visas prasmes, kas vajadzīgas dzīvei, ir uzdevums, kas veicams, lai panāktu vienlīdzību. Neviena skolu sistēma nepiedāvā pilnīgi vienādas izglītības iespējas visiem skolēniem. Šīs atšķirības starp skolām ir jānovērš. Kāds nesens pētījums atklāj, ka nelielas skolēnu atzīmju atšķirības neizslēdz augstu vidējo sniegumu, un ieteic politikas veidotājiem samazināt atšķirības un iesaistīt vairāk skolēnu, mērķtiecīgi piesaistot skolēnus, kam ir mazākas iemaņas. ES mērķkritērijs ir līdz 2010. gadam panākt, lai vismaz 85 % jauniešu būtu ieguvuši vidējo izglītību. 2007. gada vidējais rādītājs 20–24 gadus vecu jauniešu vidū ir 78,1 %, un uzlabojums kopš 2000. gada ir tikai 1,5 procentpunkti.

3.2. Eiropadome 2006. gada pavasarī secināja, ka jāpaātrina reformas, nodrošinot kvalitatīvas izglītības un apmācību sistēmas, kas būtu gan efektīvas, gan taisnīgas¹⁹. Joprojām jācenšas labāk saprast un mazināt saistību starp skolēnu sociāli ekonomisko izcelsmi un mācību rezultātiem.

3.3. Atbildes, kas apspriešanā saņemtas no skolām, izgaismo, cik svarīgas ir mācību iespējas jau mazotnē un integrējošas skolas sistēmas, kas neatkarīgi no izcelsmes integrē skolēnus vispārējā izglītībā, vienlaikus nodrošinot papildu atbalstu skolēniem, kas ir nelabvēlīgā situācijā, un skolēniem ar īpašām vajadzībām.

Uzlabot agrīnas mācīšanās iespējas

3.4. Ar pirmskolas izglītību var mazināt trūkumus maznodrošinātu mazākumtautību bērnu izglītībā. Tā var uzlabot mācību valodas vai otrās valodas apguvi. Agrīnu, intensīvu, multisistēmisku mācību metodes nodrošina iespaidīgus ilgtermiņa rezultātus un spēj panākt vislabākos rezultātus mūžizglītības procesā jo īpaši tiem, kas ir visnelabvēlīgākajā situācijā.

¹⁷ Vērtē, sniedzot atgriezenisku informāciju, lai apmierinātu skolēnu vajadzības un palīdzētu viņiem analizēt savas sekmes.

¹⁸ Apkopojoši novērtē mācības, kas notikušas konkrētā laikā.

¹⁹ Eiropadomes 2006. gada marta secinājumi.

Pierādīts, ka bērniem, kas guvuši pirmskolas izglītību, pamatskolā ir labāki vidējie rezultāti, viņi spēj labāk koncentrēties un piedalīties klases darbā. Agrīnai bērniības izglītībai jākoncentrējas nevis tikai uz akadēmiskajiem rezultātiem, bet arī uz sociālo un emocionālo aprūpi, un tā skaidri jāformulē kopā ar sociālajiem dienestiem. Darbiniekiem nepieciešama specializēta apmācība un kvalifikācija.

3.5. Dalībvalstīs ir tendence panākt, lai pirmsskolas izglītība un aprūpe būtu vispārēja. Padome 2002. gadā vienojās, ka dalībvalstis sniedz aprūpi vismaz 90 % bērnu no triju gadu vecuma līdz obligātajam skolas vecumam un vismaz 33 % bērnu, kas ir jaunāki par 3 gadiem²⁰. No 2000. gada līdz 2005. izglītības procesā iesaistījās par 3 procentpunktiem vairāk četrgadīgo bērnu, pārsniedzot 85 %, tomēr atšķirības aizvien vēl ir lielas: dažās valstīs tie ir 99 %, bet citās nav pat 50 %²¹. Nodrošināt vairāk pirmsskolas izglītības iespēju un palielināt tās pieejamību ir potenciāli svarīgākais ieguldījums, ko var veikt skolu sistēmas, lai uzlabotu iespējas visiem un sasniegtu Lisabonas mērķus.

Veicināt vienlīdzību sistēmā

3.6. Pētījumi liecina, ka visveiksmīgākās skolu izglītības sistēmas liek lielas cerības uz visiem skolēniem, jo īpaši tiem, no kuriem mājās negaida daudz. Sistēmām jātiecas nodrošināt, lai neveiksmes neuzskatītu par nelabojamām un lai neviens skolēns neatstātu skolu, uzskatīdams, ka ir “nеспējīgs” mācīties.

3.7. Politika, kas meklē elastīgus mācību modeļus, kuri atbilstu ikviena individuālajām vajadzībām, var lielā mērā veicināt vienlīdzību sistēmā. Tas ir saistīts ar “strupceļu” likvidēšanu mācību modeļos, orientācijas sistēmu nostiprināšanu un labākām pārejas iespējām starp atšķirīgiem izglītības līmeņiem un atšķirīgiem mācību virzieniem.

3.8. Padome norādīja, ka “pastāv arī dažas zinātnisko pētījumu liecības tam, ka atsevišķos gadījumos skolēnu nošķiršana pārāk agrā vecumā atsevišķās dažāda tipa skolās atkarībā no spējām var negatīvi ietekmēt to skolēnu panākumus, kuri nāk no nelabvēlīgas vides”²². Lielākā daļa pierādījumu, kas ir pieejami, norāda, ka, agrīni diferencējot bērnus, atšķirīgās skolās var palielināt skolēnu sekmju atšķirības sociālās izcelsmes dēļ. Šī ir kompleksa parādība, un dalībvalstīm ir iespējams sadarboties, lai noteiktu, kādus politikas pasākumus izmantot, lai to risinātu.

3.9. Dažās skolu sistēmās līdz 25 % skolēnu paliek tajā pašā klasē uz otru gadu, savukārt citās tas notiek reti. Tas maksā dārgi. Daži otrgadnieki panāk nokavēto, bet lielākā daļa ne. Bērni no nelabvēlīgākām sociāli ekonomiskām grupām kļūst par otrgadniekiem daudz biežāk, un otrgadnieku sekmes ilgtermiņā bieži vien ir sliktākas nekā vājiem skolēniem, kuri nepaliek uz otru gadu. Dažās valstīs tā vietā lieto veidojošu novērtējumu, ko papildina īsas, intensīvas papildstundas vai individuāls darbs, kuru vada palīgdarbinieki. Skolotājiem ir nepieciešamas apmācības par šādiem paņēmieniem.

3.10. Nelabvēlīgā situācija, kuru izraisa personīgi, sociāli, kultūras vai ekonomiski apstākļi, var kavēt skolēna izglītību, un tās ir lielākās grūtības, kas jāpārvar ES skolu sistēmās. Nabadzība ir šķērslis indivīda izziņas spēju attīstībai un galu galā liedz arī sekmīgi mācīties. Bērniem, kuru situācija ir nelabvēlīgāka, mazāk veicas skolā, viņi biežāk slimo, viņiem ir

²⁰ Prezidentvalsts secinājumi, Barcelonas Eiropadome 2002. gada martā.

²¹ COM(2007) 703 galīgā redakcija

²² OV C 298/3, 8.12.2006.

grūtāk integrēties darba tirgū un sabiedrībā, un viņiem ir lielāks risks tikt sodītiem²³. Konkrētas grūtības, ar ko saskārušies studenti no migrantu vides, analizētas atsevišķā Komisijas dokumentā²⁴.

3.11. Skola viena pati nevar mazināt skolēnu sociālās grūtības. Lai nepieļautu nabadzības un izstumtības turpināšanos nākamajā paaudzē, risinājums rodams partnerībā, kurā darbojas ģimenes, sociālie dienesti, pašvaldības un veselības dienesti.

3.12. Skolām, kurās daudzi skolēni pamet mācības, raksturīga bieža skolotāju mainība, kas skolēnu problēmas saasina vēl vairāk. Ministri ir vienojušies, ka īpaši jāveicina kvalitatīva izglītība nelabvēlīgos rajonos²⁵. Finanšu atbalsts skolām, kuras piesaista nelabvēlīgā situācijā nonākušos skolēnus, varētu mazināt atšķirības skolas sociālajā struktūrā.

Priekšlaicīga mācību pārtraukšana

3.13. Priekšlaicīga mācību pārtraukšana (PMP) ir izšķiests potenciāls. Par to būtu jāmaksā sociālajai jomai (sabruktu sociālā sistēma, palielinātos pieprasījums pēc veselības sistēmas pakalpojumiem, mazinātos sociālā kohēzija) un ekonomikai (samazinātos ražīgums, nodokļu ieņēmumi un palielinātos sociālo pabalstu maksājumi). Cena, ko maksātu pats cilvēks, būtu sliktas iemaņas, bezdarbs, mazāki mūža ieņēmumi, mazāka dalība mācībās vēlākajā dzīvē un sliktāka spēja pielāgoties pārmaiņām.

3.14. Komisija 2007. gada ziņojumā par izaugsmi un nodarbinātību vairākām dalībvalstīm konkrēti ieteica, kā mazināt PMP. Kaut arī dalībvalstu PMP rādītāji ievērojami atšķiras, vienmēr ir skaidrs, ka tas bijis saistīts ar nelabvēlīgu situāciju. Visās valstīs priekšlaicīgie mācību pārtraucēji lielākoties ir bērni no ģimenēm, kuru situācija daudzējādā ziņā ir sociāli nelabvēlīga²⁶, viņi arī nonāk citās visnelabvēlīgākajās situācijās.

3.15. Pastiprināti politiskie centieni un palielināti resursi no Eiropas struktūrfondiem uzlabo situāciju, bet uzlabojumi notiek lēni. ES mērķkritērijs ir panākt, lai no 2010. gada vidēji ne vairāk kā 10 % jauniešu priekšlaikus pārtrauku mācības. ES vidējais rādītājs 2007. gadā 18–24 gadus vecu jauniešiem vēl aizvien bija 14,8 %, tas ir par 2,8 procentpunktiem mazāk nekā 2000. gadā. 2008. gadā ministri apsprieda pasākumus, kā cīnīties ar priekšlaicīgu mācību pārtraukšanu, proti, jāuzlabo jauno skolēnu prasmes mācību valodā un citas iemaņas, lai sasniegtu savu līdzinieku līmeni; agrīni jānosaka “riskantie” skolēni un jāveicina viņu vecāku un skolotāju sadarbība; jānodrošina pēctundu mācības; jāuzlabo turpināmība un atbalsts, skolēnam pārejot uz nākamo skolas izglītības līmeni.

3.16. Kaut arī “otrās iespējas” skolas ir derīgas, nepieciešama arī ciešāka sadarbība starp vispārējo un profesionālo izglītību un apmācības nozarēm, skolēni vairāk jāpiesaista vispārējās izglītības skolām.

²³ Eiropadomes kopīgais ziņojums par sociālo aizsardzību un sociālo integrāciju 2007. gadā, 5. lpp.

²⁴ COM(2008)423.

²⁵ OV C 298/3, 8.12.2006.

²⁶ SEC(2007)1284, 1.1.2. punkts.

Īpašas izglītības vajadzības

3.17. Skolēni, kam ir īpašas izglītības vajadzības, pauž lielāku atbalstu integrējošai izglītībai, un integrējošas pieejas ir noderīgas visiem skolēniem²⁷. Kaut arī izvirzīti stingri politiski nodomi, vairāk nekā 2 % no ES skolēniem speciālo izglītības vajadzību dēļ vēl aizvien tiek mācīti nošķirti.

3.18. Panākt integrāciju, vienlaikus atbalstot tos, kam ir īpašas vajadzības, var, vēlreiz pārdomājot politiku mācību atbalsta organizēšanai, uzlabojot skolu un citu dienestu sadarbību un īstenojot individualizētas mācības. Laikus sniegts elastīgs atbalsts, lai atgūtu iekavēto, tiem, kam ir īslaicīgas mācību vai pielāgošanās grūtības, noderētu labāk nekā mācības nošķirti no citiem.

Skolu attīstība

3.19. Skolām jāspēj pastāvīgi pielāgoties mainīgai videi un mainīgām svarīgāko partneru — skolēnu, darbinieku un vecāku — vajadzībām.

3.20. Daudzās valstīs mainās skolu inspekcijas loma: tā vairs nav tikai kontrole, bet kļūst par uzlabojumu atbalstītāju un rosinātāju. Skolu sadarbības tīkli (piem., *Comenius* skolu partnerības vai *eTwinning*) var paātrināt inovācijas. Sistēmiska un cikliska pašvērtēšana ir efektīvs līdzeklis, kā skola var noteikt pārmaiņu virzību. Padome ir secinājusi, ka skolām būtu jāattīstās kā “izglītošanās vietām”²⁸. Aizvien vairāk skolu ver durvis plašākai vietējai sabiedrībai un izkopj ciešākas saites ar vietējiem uzņēmumiem.

3.21. Eiropā nesen īstenotas daudzas, dažādas reformas, palielinot skolu autonomiju. Ir jāstrādā vairāk, lai dažādie autonomijas veidi nestu labus augļus, lai autonomiju sasaistītu ar skolēnu sekmēm, ārējiem pārbaudījumiem, pārskatatbildību un izvēli un lai lielāka autonomija palīdzētu gādāt par vienlīdzību izglītības sistēmā.

Lai palīdzētu dalībvalstīm īstenot Padomes secinājumus par efektivitāti un vienlīdzību izglītībā un apmācībā, Komisija ierosina nākotnē sadarboties lielākoties:

- panākot, lai vispārēji būtu pieejama kvalitatīva pirmsskolas izglītība;
- novērtējot un uzlabojot vienlīdzības ietekmi skolu izglītības sistēmā, mazināt kvalitātes atšķirības skolu starpā;
- nodrošinot, lai skolu sistēmas atvieglotu veiksmīgu pāreju no viena tipa skolas un līmeņa uz citu un uz tālākizglītību un tālākapmācību;
- mazinot mācību priekšlaicīgu pārtraukšanu un
- laikus sniedzot atbalstu un nodrošinot individualizētus mācību paņēmienus vispārējās izglītības skolās skolēniem ar īpašām vajadzībām.

²⁷ *Iekļaujošā izglītība un darbs klasē vidējās izglītības posmā*, Eiropas speciālās izglītības attīstības aģentūra, noslēguma ziņojums, 2005.

²⁸ OV C 300/07, 12.12.2007.

4. SKOLOTĀJI UN SKOLAS DARBINIEKI

Skolotāju prasmes un kvalifikācija

4.1. Skolotāja darba kvalitāte ir vissvarīgākais faktors, kas skolā ietekmē skolēna sekmes. Tādēļ, lai sasniegtu Lisabonas mērķus, tā ir vitāli svarīga. Profesijā strādā procentuāli liela daļa vecākā gadagājuma cilvēku; aptuveni 30 % skolotāju ir vecāki par 50 gadiem, un, lai saglabātu līdzšinējo mācībspēku daudzumu, nākamajos 15 gados būs jāaizstāj apmēram divi miljoni skolotāju. Darbiniekiem ir vajadzīgas iemaņas, lai patīkamā skolas gaisotnē, kur valda savstarpēja cieņa un sadarbība, kur veicina sociālo, fizisko un garīgo labklājību, kur nepazīst apcelšanu un vardarbību, ikvienam skolēnam nodrošinātu pienācīgas iespējas iegūt nepieciešamās prasmes²⁹. Tomēr lielākā daļa valstu ziņo par nepietiekamām mācīšanas iemaņām. Tik un tā stimuli un ieguldījumi pastāvīgai apmācībai un attīstībai nav efektīvi. Vispār laiks, ko atvēl apmācībai darbavietā, ir niecīgs, un daudzās dalībvalstīs jaunajiem skolotājiem nav paredzēts sistemātisks atbalsts.

4.2. Ministri 2007. gadā vienojās panākt, lai skolotāja profesija kļūtu par vilinošāku karjeras iespēju, uzlabot skolotāju izglītības kvalitāti un paredzēt sākotnējo izglītību, atbalstu karjeras sākumposmā (ievadīšana darbā) un papildu profesionālo attīstību, kas būtu koordinēta, saskanīga, ar pienācīgiem resursiem un nodrošinātu kvalitāti. Skolotājiem visā darba mūžā vajadzīgi pienācīgi stimuli, lai izvērtētu mācību vajadzības un iegūtu jaunas zināšanas, iemaņas un prasmes, tostarp valodu prasmes.

4.3. Atbildes, kas apspriešanā saņemtas no skolām, uzsver nepieciešamību sākotnējā skolotāju izglītības posmā uzlabot līdzsvaru starp teoriju un praksi un pasniegt mācīšanu kā problēmu risināšanu vai pētniecību darbībā, kura vairāk saistāma ar bērnu mācīšanos un panākumiem. Darbiniekiem nepieciešams laiks apmācībai un profesionālajai attīstībai, un tas ir jāatzīst. Dažās valstīs skolotāju darba apstākļi, tostarp atalgojums, atzīti par galveno jautājumu.

4.4. Nesen veikts pētījums atklāj, ka vislabākās izglītības sistēmas skolotāja darbā piesaista visspējīgākos cilvēkus; izmanto efektīvas procedūras, atlasot skolotāja darbam labākos pretendentes un nepieļaujot slikti padarītu darbu; pieņem praktisku skolotāju izglītības pieeju, kura aptver visu darba mūžu; veido skolā tādu vidi, kurā skolotāji mācās cits no cita.

Līderība skolā

4.5. Skolas kļūst aizvien sarežģītākas un autonomākas organizācijas. Lai kļūtu par īstenu līderi skolā, vajadzīgas dažādas iemaņas. Raksturīga tendence ir vadības stils, kas balstās uz sadarbību, un dalīta līderība, kura ciešāk saistīta ar skolas vadību. Tādēļ vajag vairāk skolotāju un apmācības vadītāju, kuri spētu izkopt līderības spējas³⁰. Amati, kas prasa būt par līderi, prasa aizvien vairāk atdeves; daudzās dalībvalstīs ir grūti pieņemt darbā skolu direktorus.

4.6. Nesen gūti pierādījumi, ka skolas līderim atkal jāpievēršas uzdevumiem, kuri visefektīvāk uzlabo skolēnu mācīšanos, ka, dalot līderību, skolas darbu var darīt efektīvāku,

²⁹ Turpat.

³⁰ Grupa "Skolotāji un apmācības vadītāji" *Main policy conclusions 2005 – 2007*.

ka līderiem nepieciešama pienācīga apmācība un sagatavošanās visu darba mūžu un skolas līderu pieņemšanai darbā un paturēšanai amatā jānorit profesionāli³¹.

Lai palīdzētu dalībvalstīm īstenot Padomes secinājumus par skolotāju izglītības kvalitātes uzlabošanu, Komisija ierosina nākotnē sadarboties lielākoties:

- nodrošinot, lai skolotāju sākotnējā izglītība, ievadišana darbā un pastāvīgā profesionāla pilnīgošanās būtu saskanīga, ar nodrošinātiem pienācīgiem resursiem un kvalitāti; uzlabojot skolotāju izglītošanas darbavietā nodrošinājumu, kvalitāti un izmantojumu;
- pārskatot skolotāju pieņemšanu darbā, lai piesaistītu vispiemērotākos pretendētus un atlasītu vislabākos, un grūtībās nonākušās skolās nodrošinot labus skolotājus, un
- uzlabojot skolas līderu pieņemšanu darbā un panākot, lai viņi visvairāk rūpētos par skolēnu mācību uzlabošanu un skolas darbinieku pilnīgošanos.

5. NOBEIGUMS

5.1. Šajā paziņojumā noteiktas jomas, kurās nepieciešamas pārmaiņas, dažkārt pat radikālas, lai Eiropas skolas varētu pilnībā sagatavot jauniešus dzīvei mūsu gadsimtā. ES izglītības sistēmās ir daudz inovāciju un izcilu politikas virzienu, tomēr nesamērīgi daudzos gadījumos tos ierobežo valstu robežas. Dalībvalstīm jāsadarbojas, lai tos izmantotu labāk.

5.2. Tādēļ Komisija ierosina sadarbības programmu, kas veltīta jautājumiem, kuri izklāstīti iepriekš trijos kopsavilkuma logos, īpašu uzmanību veltot tam, kā labāk risināt Eiropadomes uzsvērtos jautājumus, piemēram, lasītprasmes un rakstītprasmes uzlabošana, pirmsskolas izglītības pieejamība un skolotāju izglītības nostiprināšana. Pieredzes apmaiņai par šo sadarbības programmu izglītības un apmācības jomā jānotiek, izmantojot atklāto koordinācijas metodi, tā jāatbalsta ar Mūžizglītības programmu, savukārt galvenie uzdevumi jāuzsver dalībvalstu Lisabonas reformu programmās.

³¹ *Improving School Leadership*, ESAO 2008.